

Janina Teresa Lasecka

"Juliusz Słowacki wśród Czechów.
(Zarys historycznobibliograficzny)",
Jarmil Pelikán, Brno 1974, Universita
J. E. Purkyně v Brně... : [recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce
literatury polskiej 67/2, 313-318

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

sprawach problemów ogólnoludzkich. Ta właśnie cecha zadecydowała o randze i wartości artystycznej jego utworów.

Omówione pozycje serii „Portrety Polskich Pisarzy Współczesnych” na ogół spełniają swoje cele popularyzacyjne. Analizy utworów literackich przeprowadzane są w sposób tradycyjny, według podziału na „formę” i „treść”, przy czym autorzy starają się — nie zawsze z powodzeniem — pokazać funkcję opisywanych elementów formalnych. Właśnie ten aspekt — sposób przeprowadzania interpretacji — stanowić może podstawowe kryterium oceny wartości krytycznoliterackich (a nie tylko popularyzacyjnych) pozycji tej serii. W tym zakresie cechuje je duża rozpiętość: różny jest walor poznawczy analiz, stopień powiązania z omawianym materiałem literackim.

W wielu wypadkach została opisana tylko warstwa świata przedstawionego, i to nieraz w bardzo uproszczony, raczej „streszczający” niż analityczny sposób (S. Żak). W innych przeciwnie: zbytek komplikacji uległ warsztat krytyczny. Autorzy nieraz w bardzo dowolny sposób przeprowadzają analizę, poza tym często operują profesjonalnymi zhiperbolizowanymi terminami (A. Gronczewski, H. Vogler). Dojrzałością warsztatu krytycznego wyróżniają się prace M. Czerwińskiej, W. P. Szymańskiego oraz K. Nastulanki. Analizy utworów koncentrują się tutaj na głównych motywach, ich wzajemnym zazębieniu się, funkcji, pozwalają odbiorcy zrozumieć walory stylistyczno-formalne tekstów. Zaletą tych prac jest również to, że operując sensowną i spójną koncepcją interpretacyjną, ukazują pewien logiczny ciąg rozwojowy twórczości i najbliższe jej konteksty problemowe.

Ważną rolę w tego rodzaju publikacjach odgrywa także — jak się już wspomniało — sposób prowadzenia wyводу krytycznego, umiejętność zbliżenia czytelnika do omawianego tekstu. W zasadzie tylko dwoje autorów (Szymański i Nastulanka) stara się o nawiązanie z odbiorcą jakiegoś bardziej „intymnego” kontaktu, sugeruje określone wartości, narzuca emocjonalny stosunek do analizowanych tekstów.

Książki serii „Portrety Polskich Pisarzy Współczesnych” spełniają istotną funkcję społeczną. Dają szerszemu ogółowi czytelników orientację w twórczości wybranych pisarzy (przede wszystkim w jej wątkach tematycznych). Przekazują również szereg podstawowych informacji o życiu tych pisarzy, o realiach historycznych, społecznych, kulturowych, w jakich powstawały ich utwory.

Paweł Dybel

Jarmil Pelikán, JULIUSZ SŁOWACKI WŚRÓD CZECHÓW. (ZARYS HISTORYCZNO-BIBLIOGRAFICZNY). Brno 1974. Universita J. E. Purkyně v Brně, ss. 186, 2 nlb., 15 wklejek ilustr. + 1 wklejka metrykalna. „Opera Universitatis Purkynianae Brunensis. Facultas Philosophica” — „Spisy University J. E. Purkyně v Brně. Filosofická fakulta”. [Nr] 194.

Praca Jarmila Pelikána¹ przedstawia dzieje recepcji dzieł autora *Kordiana* na terenie czeskim, począwszy od pierwszych wzmianek o poecie aż po dzień dzisiejszy. Zgodnie z założeniem monografia uwzględnia nie tylko oddziaływanie — na poszczególnych twórców czy kierunki literackie, lecz również zjawiska szeroko roz-

¹ Ośrodek brneński, w którym działa autor pracy, kontynuuje najbardziej chlubne tradycje czeskiej myśli polonofilskiej, podejmując i rozszerzając problemy badawcze zarysowane przez tak wybitnych znawców literatury polskiej, jak Marian Szyjkowski i Karel Krejčí. Jarmil Pelikán i jego żona Krystyna Kardyni-Pelikánová są m. in. niestrudżonymi popularyzatorami polskiej kultury i literatury wśród społeczeństwa czeskiego.

mianej recepcji, dostarczając wiadomości o inscenizacjach utworów Słowackiego, ich przekładach, zainteresowaniach, jakie budziły w nauce, i wreszcie znaczeniu, jakie miały dla zbliżenia kulturalnego obu narodów.

Niezmiernie istotnym elementem, cennym zwłaszcza dla badaczy twórczości Słowackiego, jest bibliografia czeskich prac i wypowiedzi o Słowackim, zestawienie czeskich przekładów jego dzieł oraz inscenizacji sztuk, a także wykaz literatury przedmiotu.

Wybór problematyki był konsekwencją długoletniego zainteresowania badacza czeskiego polskim poetą. Pelikán zajmował się bowiem pewnymi szczegółowymi aspektami twórczości naszego romantyka², kwestiami przekładu³ i inscenizacji jego dzieł⁴, jest też autorem pracy o recepcji utworów Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim⁵. Tym razem obszarem penetracji stała się literatura czeska, gdyż — jak podkreśla autor monografii charakteryzując przedmiot, zakres i cele badań porównawczych — „w kontekście drugiej literatury dzieło literackie nabiera nowego znaczenia, stając się jakby innym dziełem” (s. 10).

Zasadność badania recepcji Słowackiego na terenie czeskim opiera się na ugruntowanym skrupulatnymi obserwacjami przekonaniu, iż właśnie polska literatura romantyczna odegrała znaczącą rolę w kształtowaniu się nowożytnego piśmiennictwa czeskiego: „Poprzez literaturę polską [...] piśmiennictwo czeskie nawiązywało kontakt z najbardziej wówczas przodującymi prądami europejskiego życia literackiego” (s. 20).

„Najbardziej romantyczny z romantyków”, jeśli posłużyć się tym trafnym Kleinerowskim określeniem, to twórca, którego dzieła w najwyższym stopniu odzwierciedlały konflikty czasów, w jakich żył, prowokując przy tym do sprzecznych sądów i polemik. Wśród potomnych dyskusje o jego poezji przekształcały się wielokrotnie w spory na temat aktualnego modelu literatury. Dając skrótowy przegląd dziejów recepcji Słowackiego w Polsce, Pelikán pisze: „Można z dużym prawdopodobieństwem powiedzieć, że stosunek do Słowackiego w pewnym sensie określał charakter kierunków literackich i generacji odbiorców, że był wykładnikiem zachodzących między nimi różnic” (s. 13—14). Na fakt ten wielokrotnie zwracali uwagę badacze polscy, próbując wyjaśnić fenomen wyjątkowej pozycji Słowackiego w naszej literaturze.

Dzieła Słowackiego odegrały znaczną rolę w twórczości najwybitniejszych poetów czeskich i wśród nich znalazły tłumaczy. Miał on i ma do tej pory licznych entuzjastów oraz popularyzatorów, dlatego Pelikán uważał za celowe prześledzić w literaturze i kulturze swojego kraju sposób przejmowania dziedzictwa artystycznego polskiego twórcy.

Formułując założenia metodologiczne Pelikán niewątpliwie słusznie podkreślił, iż najważniejszym „punktem wyjścia jest ujęcie recepcji z perspektywy wewnętrznego rozwoju społeczeństwa, kultury i literatury czeskiej, które warunkują w pierw-

² *Słowackiego krytycyzm budujący*. „Slavia” 1962, nr 3.

³ *Z problematyki tłumaczeń literatury polskiej na język czeski*. „Sbornik prací Filosofické fakulty Brněnské University” seria D, t. 15 (1968); *Překladatelské dílo Josefa Matouše*. Jw., seria D, t. 20 (1973); „Balladyna” i „Lilla Weneda” w przekładach O. Mokrego i F. Halasa. Jw., seria D, t. 15 (1968).

⁴ *Dramata Julia Słowackého na českých jevištích*. „Otázky divadla a filmu” 1970; *Słowacki na scenach czeskich*. „Pamiętnik Teatralny” 1970, z. 1/2.

⁵ *Recepcja twórczości Juliusza Słowackiego w literaturze i społeczeństwie polskim w latach 1849—1867*. Praha 1963. — Zob. także: *Czołowi przedstawiciele Stańczyków — J. Szujski i S. Tarnowski — wobec Juliusza Słowackiego*. „Sbornik prací Filosofické fakulty Brněnské University” seria C, t. 8 (1961).

szej instancji potrzebę i możliwości oddziaływania na nie obcych twórców i obcych literatur [...]” (s. 14).

W rozwoju recepcji Słowackiego na terenie czeskim da się wyodrębnić kilka etapów różniących się stopniem znajomości utworów poety, ich oceną i eksponowaniem czy podejmowaniem pewnych wątków jego dorobku. Stosunek do autora *Kordiana* uzależniony był, podobnie jak u nas, w dużej mierze od aktualnie panujących orientacji artystycznych, znaczny wpływ miały ponadto rozluźniające się bądź zacieśniające w pewnych okresach więzi kulturalne między Czechami — później Czechosłowacją — a Polską.

Do lat sześćdziesiątych w. XIX twórczości Słowackiego prawie nie znano w Czechach, mimo iż już w 1832 r. dotarło do Pragi dwutomowe paryskie wydanie jego *Poezji*, w r. 1835 zaś czasopismo „Česká včela” zamieściło o nim wzmiankę. Jedynym znaczącym wyjątkiem był Karel Hynek Mácha, reprezentant radykalnej grupy młodzieży solidaryzującej się z polskim ruchem powstańczym. Mácha znał dzieła Mickiewicza i wczesnego Słowackiego, Malczewskiego i Garczyńskiego, a za pośrednictwem polskich tłumaczył poznawał Byrona. Na kształtowanie się oryginalnej twórczości Máchy nie miały wpływ — zarówno pod względem ideowym jak i formalnym — mieli romantycy polscy, w tym również Słowacki. Dość przypomnieć, że wypisy z *Mindowy* i *Marii Stuart* posłużyły mu jako motta do własnych utworów.

Od roku 1858, kiedy to ukazał się almanach *Máj* (grupę wydawców, m. in. J. Nerudę, V. Háłka, R. Mayera, określano później mianem Májowców), rozpoczyna się ożywienie wzajemnych kontaktów polsko-czeskich i zakrojone na szerszą już skalę popularyzowanie twórczości Słowackiego. Májowcy, w latach sześćdziesiątych reprezentujący najważniejszy nurt literatury czeskiej, byli też zdecydowanymi zwolennikami współpracy między Polską a Czechami. W ich wypowiedziach na temat naszego kraju dominuje zwłaszcza pochwała tendencji wolnościowych i demokratycznych.

Wiadomości o Słowackim zaczęły szerzej docierać do Czech w okresie powstania listopadowego. Dla narodu podobnie jak nasz nie posiadającego niepodległości romantyzm polski miał znaczenie nie tylko literackie, lecz przede wszystkim ideowe. Zainteresowanie językami i literaturami słowiańskimi wiąże się z ówczesnym słowianofilstwem.

Rozpowszechnianiu się informacji o naszej literaturze sprzyjały liczne kontakty z polskim ruchem umysłowym. Istotne znaczenie miały zwłaszcza pobyty czeskich profesorów i twórców w tych ośrodkach, w których działały grupy polskiej inteligencji, oraz pobyty w Pradze studiujących tam Polaków.

Popularyzacja w Czechach wiadomości dotyczących Słowackiego jest zasługą przedstawicieli radykalnych demokratów: Josefa Václava Friča i Antala Staška, którzy byli autorami pierwszych na terenie czeskim prac krytycznych poświęconych twórcy *Beniowskiego*.

Nad *Listami o Słowackim* Frič pracował kilka lat, ostatecznie ich jednak nie ukończył. Poszczególne rozdziały ukazały się w pismach „Rodinná kronika” i „Literární listy” w latach 1864—1865. Autor oceniał twórczość Słowackiego pod kątem zawartych w niej idei rewolucyjnych, dlatego też krytycznie ustosunkował się do towianizmu i mistycyzmu. Pochwały doczekały się zwłaszcza: *Hymn* („Bogarodzica! Dziewico!...”), *Kordian*, *Odpowiedź na Psalmy przyszłości*. *Listy o Słowackim* ilustrowano urywkami dzieł poety, w wersji oryginalnej bądź w tłumaczeniu — jest to więc swego rodzaju antologia jego utworów.

Kolejną publikacją poświęconą twórczości Słowackiego, autorstwa Antala Staška, zatytułowaną *Juliusz Słowacki i jego doba*, wydrukowało czasopismo „Osvěta” w roku 1872. Autor, dzięki swemu pobytowi w Krakowie znający dosko-

nale polskie środowisko literackie, przy omawianiu dzieł poety korzystał z monografii Antoniego Małeckiego, co sprawiło, że od strony faktograficznej opracowanie jest bardzo dokładne, lecz pomieszczonym w nim sądom brakuje samodzielności. Stašek, podobnie jak Frič, wskazywał na postępowy, przyszłościowy charakter poezji Słowackiego, kreując go na ideowego przywódcę walk o wolność narodową i społeczną — z tej przyczyny eksponował *Kordiana* jako dzieło bardzo bliskie Czechom ze względu na zbieżność postaw ludzkich i dążeń wyzwolenicznych.

W twórczości oryginalnej autorów omówionych prac dostrzeżono wpływy Słowackiego, nie mają one jednak charakteru bezpośredniej zależności, są raczej wynikiem zafascynowania poezją polskiego romantyka.

Po roku 1863 Słowacki był już znany w środowisku pisarzy czeskich, jak dowodzą wypowiedzi Jana Nerudy, Vitězslava Háłka oraz tłumaczenia dokonywane przez Jakuba Arbesa. Młodszej generacji, dorastającej w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, dostępne już były przekłady dzieł autora *Mazepy*, a także opracowania jego twórczości. Zainteresowanie dorobkiem artystycznym Słowackiego wzrasta zwłaszcza wtedy, gdy Umělecka beseda, ośrodek współpracy kulturalnej polsko-czeskiej, występuje z projektem wydawania poezji obcej, przeznaczając do tłumaczenia *Žmiję*, *Anhellego*, *Lillę Wenedę*, *Ojca zadżumionych* i *Jana Bieleckiego*. Odczyty Staška z r. 1871 i 1873 o literaturze polskiej owo zainteresowanie twórczością Słowackiego pogłębiają. Pojawia się coraz więcej przekładów. Dzieła naszego poety stają się coraz powszechniej znane, zwłaszcza dzięki opracowanej przez brneńskiego literata Františka Vymazala (*nb.* twórcy swego rodzaju szkoły tłumaczy) antologii *Slovanská poezije*, w której tomie 2 znalazły się, wraz z kilkunastostronicowym portretem literackim Słowackiego, przekłady jego wierszy lub urywków większych dzieł dokonane przez Bohumila Jandę, Jana Nečasa, Františka Mnohoslava Vráne, Otokara Mokrego i Františka Kvapila.

Ostatni z wymienionych, czołowy obok Mokrego tłumacz twórcy *Balladyny*, jest także autorem studium *O Juliovi Słowackém* (1908) stanowiącego, po szkicach Friča i Staška, trzecią większą pracę czeską o Słowackim. Przedstawił go Kvapil jako „poetę tęsknoty i smutku” oraz „buntującego się [...] ducha ludzkiego”; jako „*magnus parens*” nowoczesnej poezji, który wyprzedził całkowicie swą dobę. W omawianym studium zaznaczają się wpływy nowych tendencji artystycznych, co uwidoczni się w przychylnym potraktowaniu okresu mistycznego twórczości polskiego poety, który krytycznie ocenili Stašek i Frič, oraz w uwydatnieniu walorów formalnych, szczególnie zaś wyjątkowego kunsztu słowa. Oryginalna twórczość Kvapila nosi ślady wpływów Słowackiego (np. *Grobu Agamemnona w Śpiewach książęcych* z r. 1897), lecz podobnie jak w przypadku Friča, Staška, Jandy czy Mokrego fakt ten nie miał dla rozwoju literatury czeskiej większego znaczenia, ponieważ poza Staškiem, który był wybitnym prozaikiem, wszyscy wymienieni autorzy reprezentowali literaturę drugo- i trzeciorzędą. Bardziej istotny jest inspirowany wpływ dzieł Słowackiego na trzech wielkich poetów: Jaroslava Vrchlickiego, Juliusa Zeyera i Otokara Březinę. Badacze wielokrotnie wskazywali te reminiscencje, polegające na przejmowaniu obrazów, problematyki, bezpośrednim przywoływaniu postaci lub symbolu. Godny uwagi jest napisany przez Vrchlickiego (przetłumaczony m. in. przez Miriama) sonet pt. *Słowacki*, stanowiący ekspozycję tych elementów, które czeski poeta uważał za największe osiągnięcie autora *Balladyny*: nastrojowości, barwności i muzyczności wizji, bogactwa dźwięków i kolorów, umiejętności wywoływania głębokich uczuć, i, co najważniejsze, emanującej z jego dzieł wielkiej siły twórczej.

Dostrzec można znamiennej zbieżność pomiędzy poetycką wypowiedzią czeskiego twórcy a teoretycznymi rozważaniami Ignacego Matuszewskiego w jego książce *Słowacki i nowa sztuka*.

Z okazji jubileuszu w 1909 r. i sprowadzenia zwłok poety w 1927 do kraju wygłoszono w Czechach wiele odczytów, ukazały się liczne tłumaczenia i publikacje popularyzatorskie (prym wiedli zwłaszcza dwaj tłumacze twórczości Słowackiego: Emanuel Masák i Josef Matouš) oraz prace o charakterze naukowym (np. J. Máchala, J. Menšíka, F. Wollmana). Po roku 1927 zainteresowanie poetą zmalało. Lata 1929, 1934, 1939 przynoszą jedynie okolicznościowe artykuły związane z rocznicami jego urodzin i śmierci. Na uwagę zasługują jednak: wydany w r. 1932 artykuł Karela Krejčego *Julius Słowacki*, a w dwa lata później praca Mariana Szyjkowskiego *Ironia Juliusza Słowackiego* i Bohuslava Vydry *Jaroslav Vrchlický a Poláci*. W roku 1939 ukazało się pełne wydanie *Króla-Ducha* w tłumaczeniu Adolfa Černego, dotychczas zajmującym czołowe miejsce na liście najlepszych przekładów z polskiej literatury romantycznej.

W okresie drugiej wojny światowej nastąpiła w Czechosłowacji, podobnie jak i w Polsce, „nowa aktualizacja” (s. 51) poezji Słowackiego. Stałe, nieprzerwane zainteresowanie poetą trwa aż po dzień dzisiejszy. Dowodem tego są rozliczne nowe tłumaczenia, między którymi poziom najwyższy reprezentują przekłady F. Halasa, W. Holana, J. Zavady, H. Jechovej, E. Sojki, W. Mihálíka (tłumacz *Balladyny* na język słowacki) oraz prace naukowe M. Szyjkowskiego, H. Jechovej, J. Bánskiego, J. Sedláka, P. Winczera i autora omawianej publikacji, J. Pelikána, przede wszystkim zaś monografia K. Krejčego.

Elementem niezwykle istotnym, który pogłębiał bądź hamował popularyzację twórczości Słowackiego w środowisku czeskim, była ilość i jakość przekładów jego dzieł. Przekłady te odzwierciedlają ewolucję poglądów na sztukę translatorską, co uwidoczniła szczególnie zestawienie kilku tłumaczeń tego samego utworu. Najlepsze, choć jeszcze nie w pełni doskonale przekłady powstały po drugiej wojnie światowej. Trudność tłumaczenia utworów Słowackiego wynika nie tylko z odmienności czeskiego systemu wersyfikacyjnego, lecz również ze specyfiki samych utworów romantycznych, i to nie tyle pod względem formy, co zawartości ideowej, będącej niekiedy nie do uchwycenia przez czytelnika spoza polskiego obszaru językowego. Jednakże ilość przekładów zdaje się świadczyć o tym, iż w społeczeństwie czeskim istnieje rzeczywiste zapotrzebowanie na dzieła Słowackiego.

Nie spotkały się natomiast z aprobatą odbiorców dotychczasowe inscenizacje jego dramatów. Pierwszą próbą wprowadzenia Słowackiego na sceny czeskie była w r. 1879 inscenizacja *Mazepy*. Dramat, przetłumaczony prozą przez F. L. Hovorę, grano na scenie Teatru Narodowego w Pradze pięciokrotnie. Zaprezentowano go również w innych teatrach i w innych miastach. Kolejnymi znaczącymi inscenizacjami były spektakle *Beatryks Cenci* (w tłumaczeniu F. Kvapíla) w r. 1910 i *Balladyny* w 1923 roku. Premierę tej ostatniej poprzedziła szeroka reklama, lecz przedstawienie utrzymane w stylu ekspresjonistycznym spotkało się z powszechną krytyką, mimo iż równocześnie doceniono wartość samej sztuki. Klęska *Beatryks Cenci* i *Balladyny* doprowadziła do pomijania utworów Słowackiego w repertuarach teatrów czeskich. Przyczyny tego faktu kryły się też w odmiennej stratyfikacji społecznej narodu czeskiego. Odbiorcy czeskiemu bliższe były i są sytuacje z życia rodzin mieszczańskich, a zatem większe szanse wywołania szerszego oddźwięku ma choćby Zapolskiej *Moralność pani Dulskiej* niż *Mazepa*. Znaczne zasługi w popularyzowaniu twórczości naszego romantyka ma Těšínské divadlo, zwłaszcza zaś czeska scena tego teatru, gdzie m. in. w 1955 r. wystawiono *Mazepę*, w roku następnym zaś *Marię Stuart*. Pelikán, znający doskonale rodzaj zainteresowań swojego społeczeństwa, przewiduje, iż dramaty Słowackiego, zwłaszcza *Lilla Weneda*, *Horsztyński*, *Sen srebrny Salomei*, *Fantazy*, *Kordian*, mogą zostać po odpowiednim przygotowaniu przedstawione widzowi czeskiemu, co przyczyni się do pogłębienia dotychczasowej znajomości dzieł polskiego poety.

Zamykając swe rozważania autor stwierdza: „Miejsce Słowackiego wśród innych twórców polskich, którzy znaleźli w Czechach rezonans, jest pod wielu względami analogiczne do jego roli w literaturze rodzimej. [...] W ogólnym przebiegu recepcji twórczości Słowackiego wśród Polaków i Czechów można wykryć daleko posunięte analogie” (s. 122—123).

Nie mamy w Polsce pracy, która w sposób wyczerpujący ujmowałaby zagadnienie recepcji Słowackiego w kraju od początku działalności twórczej aż po dzień dzisiejszy⁶, ale wiadomości, jakie posiadamy, pozwalają stwierdzić, iż droga autora *Beniowskiego* do literatury i czytelnika polskiego obfitowała w znacznie więcej przeszkód, niż znalazło się ich w Czechach, ale też oddziaływanie jego było na naszym terenie głębsze i silniej inspirujące.

Zjawisko to w pełni zrozumiałe, zważywszy, iż wkroczenie w sferę innego obszaru językowego jest zarazem zetknięciem się z innym kręgiem tradycji kulturalnych, literackich, historycznych i społecznych. Sam fakt przekładu powoduje, że dany utwór nie dociera do odbiorcy bezpośrednio, staje się w pewien sposób napiętnowany osobą pośrednika, którym jest tłumacz — człowiek wyposażony w konkretne cechy osobowe, wpływające na podświadome nawet eksponowanie określonych wątków czy obrazów przy równoczesnym pomijaniu innych, a więc tekst przekładany jest obciążony elementem interpretacji własnej tłumacza.

Również poznawanie utworu w oryginale przez czytelnika, dla którego język, w jakim utwór został napisany, nie jest językiem ojczystym, doprowadza w pewnym stopniu do deformacji w odbiorze. Poznanie języka nie jest przecież równoznaczne z przejściem całokształtu istniejących poza sferą językową, choć w niej się wyrażających, wyobrażeń i zjawisk. I z tych powodów, jeśli chcemy doszukiwać się analogii między recepcją danego twórcy, w tym przypadku Słowackiego, na naszym oraz na obcym terenie — ograniczyć się musimy do zestawienia takich rzeczywistych podobieństw, na których powstaniu zaważyły ogólnie panujące tendencje ideologiczne i polityczne. Tego rodzaju porównania przeprowadził czeski badacz i wysunięta przez niego teza o analogii polskiej i czeskiej recepcji Słowackiego ma oparcie w zgromadzonym materiale.

Jest rzeczą znamienne, podkreśloną wyraźnie w pracy Pelikána, że o charakterze i zasięgu oddziaływania Słowackiego na literaturę i społeczeństwo czeskie zadecydował sposób, w jaki u nas kształtowała się znajomość dzieł i wiedza naukowa o twórcy *Kordiana*. Wtedy gdy na naszym terenie rozpoczęła się rewolucja romantyczna — Czesi musieli odrabiać opóźnienia w rozwoju kulturalnym spowodowane utratą niepodległości; w tej sytuacji zrozumiałe jest korzystanie z dorobku sąsiedniego narodu i wzorowanie się na dziełach jego najwybitniejszych przedstawicieli.

Praca Pelikána wypełniła lukę w zakresie wiedzy o kontaktach literackich między narodem polskim a czeskim, dając przy tym ogólne wyobrażenie o sposobie, w jaki dzieła literatury jednego kraju mogą funkcjonować w twórczości i najszerszej rozumianej kulturze innego społeczeństwa.

Janina Teresa Lasecka

⁶ Praca M. Tatary *Dziedzictwo Słowackiego w poezji polskiej ostatniego półwiecza. 1918—1968* (Wrocław 1973) omawia wyłącznie pewne problemy szczegółowe. Charakter źródłowy posiadają *Sądy współczesnych o twórczości Słowackiego. (1826—1862)*. Zebrali i opracowali B. Zakrzewski, K. Pecold i A. Ciemnoczołowski. Wrocław 1963.